

De rijkdom Van de Gooise Heemtuin

Heemtuin blog

*Tekst en fotografie Wouter Nugteren
Juni 2022*

De werkgroep Heemtuin Educatie is een werkgroep van IVN Gooi e.o. Wij onderhouden de wilde plantentuin van de Stichting Wilde Planten Blaricum. Deze stichting is aangesloten bij Landschap Noord-Holland. De bijna 2000 m² grote heemtuin kent dankzij haar miniatuur Gooise landschapjes, een bijzondere verscheidenheid aan flora en fauna. Met informatiepanelen en steeketiketten bij bloeiende planten geven wij, ook bij afwezigheid, een beeld van wat er op dat moment groeit en bloeit. Van eind maart tot en met eind oktober werkt de werkgroep op woensdagochtenden aan tuinonderhoud. Belangstellenden zijn welkom voor een rondleiding, om rond te kijken of om gezellig mee te werken. Nieuwe vrijwilligers zijn welkom, vooral oproepkrachten. Op verzoek verzorgt de werkgroep Heemtuin Educatie rondleidingen voor groepen. In de wintermaanden wordt er in principe niet gewerkt. De tuin is het gehele jaar vrij toegankelijk. De Gooise Heemtuin is te vinden aan de Woensbergweg naast de gemeentelijke begraafplaats van Blaricum en achter bijenschans Steegland. De heemtuin heeft een rolstoelroute die beperkt toegankelijk is.

Voor de heemtuin zijn de winter en het vroege voorjaar perioden van rust. Dat geldt in mindere mate voor onze vrijwilligers. Informatieborden en steeketiketten moeten worden vernieuwd of aangepast. Regelmatig moet een controlerondje door de tuin worden gemaakt om eventuele winterschade te herstellen of gewoonweg om de seizoensontwikkelingen te volgen. Is de Gaspeldoorn dit jaar opnieuw zo vroeg in bloei? Komt de stinzefflora al boven? Je kijkt naar de blad- en bloemknoppen zoals die zich voorbereiden op het komende groeiseizoen. Als je een grote knop met een scherp scheermesje open snijdt kan je de aanzet naar de toekomstige bladeren of bloemen herkennen. Het is ook een mooie tijd om naar de gestiek van bomen en struiken te kijken. De tuin is altijd interessant.

De resultaten van de soortentellingen van het werkseizoen worden in deze stille tijd vergeleken met die van voorgaande jaren. Deze winter bleek dat een twintigtal "Gooise" soorten na jaren aanwezigheid in alle stilte verdwenen zijn. Daar schrik je dan even van. Wat is er aan de hand?

Uit analyse blijkt dat de langdurige droogteperioden van de afgelopen jaren daar alles mee te maken hebben. De heemtuin staat op schrale zandgrond en dan is de bodem al snel kurkdroog, zelfs na een reeks stevige regenbuien. Langdurige droogte richt onherroepelijk schade aan. Maar er is meer aan de hand.

Door verzuring van de bodem als gevolg van stikstofdepositie en door uitspoeling zijn in de loop der jaren essentiële mineralen aan de bodem onttrokken. Planten die afhankelijk zijn van die mineralen verdwijnen en creëren daarmee ruimte voor soorten die de nieuwe situatie beter aan kunnen. Momenteel vraagt de kalkhelling extra aandacht. Het enkele jaren geleden nog uitbundig bloeiende en heerlijk geurende Cipreswolfsmelk is bezig langzaam te verdwijnen, zoals ook het Steenanjertje en enkele andere soorten. Kweekgras dat lange ondergrondse wortels heeft met zijwortels, van waaruit het zich makkelijk vermenigvuldigt, verzekerde zich van een gunstige concurrentiepositie. Kweek is uitstekend uitgerust om droogte te weerstaan en werd dominant op delen van de kalkhelling. Met het uitstrooien van gesteentemeel, zoals grote natuurorganisaties dat in vergelijkbare situaties doen, hopen we deze tendens te keren en de bodembalans te herstellen.

Op bezoek bij Kas&Co

Van Martin Stevens (van Kas&Co), kweker van wilde planten in Kortenhoef en goede bekende, kregen we vervangende planten mee en bodemmineralen om in proefvakken uit te proberen. We hebben er alle vertrouwen in en wachten op het resultaat dat binnen één of meer seizoenen zichtbaar moet zijn.

Kamperfoelie

In ons nog kale voorjaarsbos viel hij opeens op, deze wilde kamperfoeliestruik die zich onlosmakelijk vast om de stam van een Vuilboom had gedraaid. De aanvankelijk zo tere jonge takjes van de klimplant vonden er al zoekend en tastend houvast en hechtten en verhoutten zich tot krachtige wurgers. Kamperfoelie is een snelle groeier en als je hem zijn gang laat gaan kan hij een boom verstikken. Hoewel hij de zon niet mijdt zien we hem in de heemtuin vooral in schaduw of halfschaduw. Als gekweekte soort komt hij voor in menig privétuin, gewild vanwege de in de avond heerlijk geurende bloemen die graag worden bezocht door nachtvinders.

Stinzeplanten brachten de tuin in februari tot leven. Met het warmer worden kwam het groen van de kleine bolgewassen in het voorbos als uit het niets boven de grond. En eenmaal in bloei kregen ze bezoek van Honingbijen. Jawel, lentesfeer. En hoe!

Toen we eind maart na de winterstop weer aan de slag gingen, was de vogelzang in de vroege ochtenduren overweldigend. Overrompend is het lentegevoel als een Roodborstje op nog geen meter afstand onverstoord zijn liedje zingt. Het werkseizoen begon goed!

Met de klok mee: Lenteklokje, Boerenkrokus, Honingbij op Boerenkrokus, Grote maagdenpalm, Wilde narcis, Kaardenbol.

De sapstroom in bomen komt in de late winter op gang. Het is een ingenieus transportsysteem dat voeding en water tot in alle delen van de boom verzorgt. Met een goede stethoscoop tegen een stam met dunne bast kun je het horen stromen, een wat grommend geluid.

In de heemtuin staan Berken met horizontale reeksen littekens op de stam. Dit is het werk van een specht, altijd actief in de tuin! Hij heeft er zijn smidse, maar ook een eigen bar. De vogel pikt systematisch gaatjes in de stam tot aan de sapstroom. Dan gaat de boom bloeden en de specht likt het stroperige vocht op dat voor 95% uit water bestaat, verrijkt met allerlei suikers, aminozuren, vitaminen en mineralen. Het vocht is zoet. Ook vlinders zijn er gek op, soms zie je ze met meerdere tegelijk met de uitgerolde tong drinken. Dankjewel Specht! Goed gedaan.

Afgetapt sap van de Berk gaat over de toonbank als traditioneel haarwater tegen ondermeer kaalheid en roos. In sommige landstroken is berkenwater een traditionele drank. Thee van Berkenblad wordt gebruikt tegen bepaalde aandoeningen.

Spechtensmitse en littekens van Spechtensnavels

De natuur liep dit voorjaar weken achter op normaal en ons vaste koppel wilde eenden had daar moeite mee. Het ongeduldige vrouwtje bouwde overhaast een nest, open en bloot, waardoor haar legsel kansloos was tegen predatoren.

Holenduiven legden vroeg in het jaar een claim op een nestkast in het bos, maar ze vonden na ampele overwegingen een beter adres in de buurt.

Het paartje Buizerds kwam luidruchtig terug op het nest van vorig jaar. Hun nest zit in een hoge Eik, veilig en goed verborgen achter een dicht bladerdek. Met een beetje geluk kan je ze vanuit de heemtuin op de rand van het nest zien zitten. Als de jongen komen zullen ze het druk hebben en met prooi af en aan vliegen.

De Bonte specht is het hele jaar door een luidruchtige en zeer aanwezige vogel. Deze keer hebben ze een nieuwe nestholte uitgehakt in een oude Berk. De jongen zijn inmiddels succesvol uitgevlogen.

Met de klok mee: Verlaten eendennest, Holenduif, Grote bonte specht bij de nestopening, Buizerds op nest

Geactiveerd door hogere temperaturen kropen wilde bijen uit hun winterverblijven. Het insectenhotel vonden ze snel. Ongeveer 20 % van de Nederlandse soorten wilde bijen maakt gebruik van een insectenhotel. De overgrote meerderheid zoekt broedgelegenheid op de vrije markt, in zelfgegraven holletjes in leem of aarde of vermolmd hout.

De eerste hotelgasten waren Rosse metselbijen. Spoedig daarna zag je tientallen kleine Tronkenbijtjes druk-druk-druk rond zwermen en de voorgeboorde nestgangen inspecteren. Veel daarvan waren vorig jaar in gebruik genomen en nu leeg. Aan het gaatje in de nestverzegeling kon je zien dat de nieuwe generatie was uitgevlogen. De nestgang moet nog worden schoongemaakt voor hergebruik, maar dat doen de bijen zelf. Ruim aanbod dus op de woningmarkt!

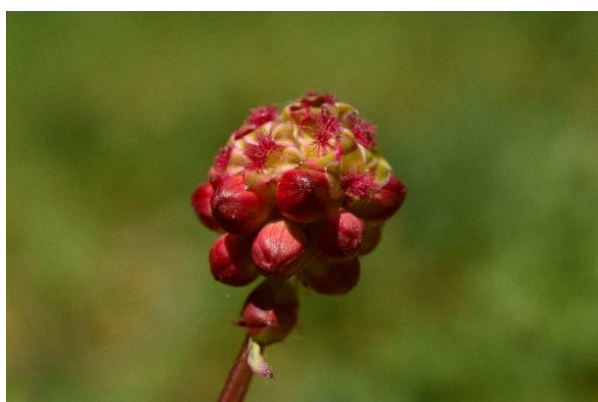

Met de kok mee: Insectenhotel in de Gooise Heemtuin, afbeelding van bij ons meest voorkomende wilde bijen en hommels, Tronkenbijtje (bijna niet te zien) op inspectie, Tronkenbijtje ruimt verlaten nestgang op, uitneembare nestgang, kunstmatige nestgang met vijf cellen,

Als de eitjes in de nestkamers zijn gelegd, wordt de gang afgesloten met een zegel van hars of leem. Soms zie je een koekoeksbij geïnteresseerd toekijken, wachtend op het juiste moment om stiekem naar binnen te kunnen glippen. Koekoeksbijen gedragen zich als een Koekoek. Ze bouwen zelf geen eigen nest maar leggen hun eitjes in dat van een ander. Hun larven profiteren van de proviand die de gastheer/dame voor het eigen kroost had bestemd. De ontwikkeling van ei tot larf en bij kunnen we normaal niet zien, maar wel met een kunstje: je steekt een doorschijnend buisje in de nestgang van het hotel en wel zo dat het er gemakkelijk in en uitgetrokken kan worden. Als de bijtjes deze kunstmatige nestgang accepteren en er hun broedcellen in bouwen, dan kan je het ontwikkelingsproces via het buisje goed volgen. Dat is ons dit jaar voor het eerst gelukt.

Ons scorebord van bloeiende planten is deze tijd van het jaar goed vol. We speuren wekelijks de tuin af op zoek naar nieuw bloeiende soorten, die dan worden geadministreerd: op papier voor onze administratie, op steeketiketten bij de bloem zelf en op het scorebord bij de entree van de tuin. Het

zijn bijna allemaal inheemse wilde planten die je niet vaak in privétuinen treft. De laatste jaren telden we gemiddeld 230 soorten.

Met de klok mee: Het wekelijkse "scorebord", Cipreswolfsmelk, Oranje havikskruid, Witte Klaverzuring, Echte koekoeksbloem, Grote pimpernel, Pinksterbloemen, Gewone ereprijs.

Met de klok mee: Gevlekte rietorchis, Dalkruid, Gele lis, detail Zwarte toorts, Grote kattenstaart, Roetbij op Biggenkruid, Moeras rolklaver, Dagkoekoeksbloem.

Onze grootste waterpartij is de Libellenvijver. De oevers en oeversranden zijn begroeid met o.a. Kruipwilg, Zwarte els, Wateraardbei, Moeraswederik, Adderwortel, Grote boterbloem (zeldzaam), Pinksterbloem, Moersvergeetmenietje, Grote Kattenstaart, Dotter. In de directe omgeving van de heemtuin zijn weinig waterpartijen. We hebben vrij veel waterinsecten. Kikkers en salamanders, die grote delen van hun leven op land verblijven, komen graag langs. Vogels komen vooral om te drinken of te baden op het badderstrandje.

Op zonnig zomerse momenten is de lucht boven de plas vol jagende libellen en juffers. De Grote keizerlibel is een opvallende verschijning door grootte, snelheid en die typische hoekige bochten. Azuurjuffers zijn prachtig van kleur en laten zich goed bewonderen als ze rusten tussen de oeverbegroeiing. Er is een duidelijk onderscheid tussen de soorten. Libellen hebben een robuust en vaak breed achterlijf en grote ogen die elkaar bijna raken. De voor- en achtervleugels verschillen iets van vorm. In rust worden de vleugels gespreid, soms iets naar beneden hangend. Juffers zijn kleiner en fijner gebouwd en hebben een lang en slank achterlijfje. De twee vleugelparen zijn identiek in vorm en worden in rust langs elkaar naar achteren gevouwen.

Met de klok mee: Parende Azuurwaterjuffers, Grote keizerlibel, Viervlek, Platbuik

Als IVN-werkgroep Heemtuin Educatie hebben we een voorlichtende taak. Dat doen we vooral vanuit de heemtuin. Door middel van deze blog maar ook op *facebook IVN Gooi en omstreken* houden we belangstellenden (onregelmatig) op de hoogte van de ontwikkelingen in de heemtuin waar altijd wat valt te beleven, het hele jaar door. Bezoek de heemtuin en geef je ogen er de kost!

Graag tot de volgende blog.

IVN Gooi en omstreken
Werkgroep Heemtuin Educatie
wouter-nugteren@ziggo.nl